הסניגור
מקבוצת "סקירה משפטית"

מושגים ראשוניים בהערכת מסוכנות לעברייני מין

דרור אורטס-שפיגל[1]

א. מבוא

המסוכנות הנובעת מעבריינים בכלל, ובפרט זו הנובעת מעבריינים מין, הינה נושא ההולך ותופס מקום חשוב בשיח הציבורי. המקרים האחרונים של בריחת בני סלע, אשר הורשע במספר מעשי אינוס, ורצח הנערה תאיר ראדה בקצרין גרמו לפחד גדול בציבור והיוו דוגמא טובה, אף כי קיצונית, למרכזיות סוגיה זו. התוצאה של מצב זה עלולה להיות פיתוח גישות הגורסות שיש להרבות במעצרים ובעונשי מאסר ארוכים כברירת מחדל בשם ההגנה על הציבור. עם זאת, הרעיון להחזיק את כל הנחשבים מסוכנים מאחורי סורג ובריח למשך שנים ארוכות מעורר בעיות מוסריות כבדות משקל וספק רב אם הוא ישים. הצורך והדרישה לאזן בין זכויות הפרט וזכות הציבור לביטחון אישי מביא מערכות משפט ברחבי העולם, ובשנים האחרונות גם בישראל, לנסות ולהסתייע באופן גדל והולך בכלים מקצועיים על מנת להעריך את המסוכנות העתידית של אדם, לאתר את גורמי הסיכון ולפתח כלים לנהל את המסוכנות בדרך שתקדם את ביטחון החברה.

הערכת מסוכנות באופן תקף ומהימן היא אחת המשימות הנדרשות מאנשי מקצוע המתמחים בעבריינים בכלל ובעבריינים מין בפרט. אנשי טיפול מסתמכים על הערכת מסוכנות כדי לבנות תכניות שיקום וטיפול וכדי להעריך את יעילותן. עריכת חוות דעת, הכוללות הערכת מסוכנות, יכולה להידרש גם לצרכים שונים בהליכים פליליים ובכלל זה בשלב המעצר, לקראת גזר הדין, במהלך המאסר כחלק מההחלטה אם לשחרר את האסיר לחופשות ובוועדת שחרורים לפני שחרור מוקדם.[2] לאחרונה, עם כניסתו לתוקף של החוק להגנה על הציבור בפני עבריינים מין, עלה הצורך בהערכת מסוכנות גם בהליכים משפטיים לאחר ריצוי עונש.[3]

במאמר זה אגדיר את התחום בו עוסקות הערכות מסוכנות, אציג את שלושת סוגי הכלים המשמשים אנשי מקצוע בקביעת הערכת מסוכנות, התחומים וסוג המידע בעזרתו נעשית הערכת המסוכנות על ידי איש מקצוע ואדון באופן ביקורתי באפשרויות הגלומות בכלי זה כמו גם במגבלותיו.

ב. מסוכנות מהי?

המושג מסוכנות כולל בתוכו אלמנטים רבים אשר חלקם קשורים לאופי המעשה האלים וחומרתו ואחרים קשורים לתדירות ביצוע המעשים וסבירות התרחשות המעשה האלים בעתיד. מסוכנות היא איום אשר

---

[1]. עו"ס ומעריך מסוכנות בכיר, המכון הישראלי להערכת מסוכנות, דוא"ל drorsp@017.net.il.

[2]. כך בסעיפים 11 ו – 12 לחוק שחרור על תנאי ממאסר, התשס"א – 2001 המורים כי ועדת שחרורים לא תשחרר אסיר הכלוא בגין עבירות אלימות או מין, אלא לאחר שעיינה בחוות דעת לעניין המסוכנות שנערכה על ידי אנשי מקצוע.

[3]. חוק הגנה על הציבור מפני עבריינים מין, התשס"ו- 2006. החוק הוא החוק הראשון בארץ העוסק בהערכת המסוכנות וניהול המסוכנות העתידית הנובעת מעבריינים. החוק מכיר בעובדה כי המסוכנות אינה נעלמת בהכרח לאחר ריצוי העונש. יש להעריך את המסוכנות ובמידת הצורך יש להגן על הציבור מפני העבריין גם לאחר ריצוי העונש. החוק מחייב ביצוע הערכת מסוכנות "בשלבים שונים של ההליך המשפטי". החלתו נקבעה באופן מדורג ובשלב הראשון, אשר נכנס לתוקף באוקטובר 2006, הוא חל על עבריינים מין אשר נשפטו לענושי מאסר וריצו את מלוא תקופת המאסר. החוק קובע כי עבריין המין יעבור הערכת מסוכנות, אשר מתבצעת כיום על ידי עובדי מב"ן. לצד הערכת מסוכנות קובע החוק בניית מערך ניהול סיכונים הכולל צווי פיקוח המגבילים את עבריין המין מלבצע התנהגות שיש חשש שתגביר את מסוכנתו. שב"ס הקים יחידת פיקוח אשר תפקידה ליצור בקרה מסודרת על העבריינים המשוחררים בקהילה. פרק נוסף של החוק, פרק הטיפול, עדיין לא חוקק. עם השלמתו, יבנה מערך שלם של הערכה, טיפול ובקרה על עבריינים מין בקהילה.

מרכיביו משתנים ממקרה למקרה ואין אפשרות ליצור בענינו כללים ברורים. לכן אין אפשרות חיזוי של המסוכנות בביטחון מוחלט. ההנחה היא כי מדובר ב**סיטואציה** הכוללת בה נמצא הנבדק ולא רק **במאפייניו האישיים**.[4]

מסוכנות מוגדרת כרצון לביצוע פגיעה פיזית או פסיכולוגית באדם אחר או באנשים אחרים. לפי הגדרה זו מסוכנות קיימת בכל אדם ואדם. **אדם מסוכן** הוא אדם אשר דבריו או מעשיו מלמדים שהסבירות שהוא יפגע באנשים אחרים גדולה מהסבירות של רוב האנשים.[5] **מסוכנות מינית** מוגדרת כאפשרות שאדם יבצע, ינסה לבצע או יאיים בביצוע מעשה מיני עם אדם אשר אינו מסכים או אינו מסוגל להסכים לכך.[6]

ג. הערכת מסוכנות

הערכת מסוכנות מוגדרת כתהליך של איסוף מידע בכדי לעזור בקבלת החלטות הקשורות לטיפול או לניהול ההליך המשפטי של הנבדק. מטרת ההערכה היא מניעת אלימות. הערכת המסוכנות מיועדת להיות כלי מקצועי אשר מאפשר התערבות מכוונת, שיפור קבלת החלטות, שיפור שקיפות קבלת החלטות וכן הגנת זכויות הפרט. במדינת ניו-יורק הוגדרו המטרות הנדרשות מהערכת מסוכנות ביחס ל – 6 תחומים: שיפור יכולת קבלת ההחלטות; שיפור מידת העקביות בקבלת ההחלטות (הפחתת ההשפעה של התרשמות סובייקטיבית של הבודק); הגנה על בטחון הציבור; המלצה וכיוון התערבויות טיפוליות; הגנה על זכויות הפרט של הנבדק; הערכת האחריות המוטלת על מוסדות כגון בתי כלא, בתי משפט ובתי חולים.[7]

Hart מחלק את הערכת המסוכנות לחמישה מרכיבים[8]:

1. הערכת האיום – חלק זה כולל את הגדרת המצבים בהם גובר הסיכון אצל הנבדק (מצבי הסיכון). הערכת האיום נעשית בפרמטרים שונים, מדוייקים ככל האפשר. הספרות מדברת על שני סוגים של גורמי סיכון: גורמים סטטיים (לא משתנים) כגון מין, גיל, מחלות נפש, ההתפתחות מוקדמת ומערכות יחסים אינטימיות בעבר וגורמים דינמיים (משתנים) כמו אלכוהוליזם, שימוש בסמים, יכולת שליטה בכעסים וגורמי תמיכה. הערכת האיום נעשית על סמך מאפיינים של התנהגות הנבדק בעבר, על סמך מידע שהוא מוסר למעריך המסוכנות ועל סמך מידע שניתן ללמוד ממקורות מידע חיצוניים.
2. הערכה כמותית ואיכותית של הסיכון - חלק זה כולל את הערכת התדירות אשר בה מתקיימים מצבי הסיכון. כך לדוגמא, ניתן לבדוק את הסיכון שאדם יגיע לביתו שיכור. הערכת כמות הסיכון נעשית אף היא בעזרת בדיקת סוגי העבירות אותן עשה וסוגי העבירות שיש סיכוי שיעשה בתנאים החדשים בהם ישהה.
3. הגדרה והערכה של התנאים הגורמים למצבים מסוכנים – בחלק זה מנסה מעריך המסוכנות להצביע על הגורמים האישיותיים או הסביבתיים אשר גורמים למצבי הסיכון. כך, לדוגמא, לגבי נבדק הסובל ממחלת נפש רמת הסיכון שלו תהיה גבוהה יותר כאשר המחלה נמצאת במצב אקטיבי או כאשר הוא לא תחת מעקב רפואי רצוף. דוגמא לגורם סביבתי אשר יכול להיות בעל השפעה כתנאי לסיכון יכול להיות הימצאותו או העדרו של

---

[4]. חלק גדול מהדברים המובאים לקוחים מהרצאות שניתנו בארץ בחודש מאי 2006 על ידי הפסיכולוג הקנדי *Stephen D. Hart* אשר נחשב לאחד מגדולי המומחים בתחום. ההרצאות ניתנו בכנס בנושא הערכת מסוכנות שנערך במכללת אשקלון.

[5]. Weiscopf consulting company, *Forensic Mental health Risk Assessment Primer*, Presented to the NY state conference of Mental Hygiene Directors (2000)

[6]. Stephen D. Hart, Ph.D. Simon Fraser U. Canada. Lectures in Israel 2006.

[7]. Weiscopf consulting company, Forensic Mental health Risk Assessment Primer, Presented to the NY state conference of Mental Hygiene Directors (2000)

[8]ראה הערה מס' 7

קשר זוגי יציב. גורמים אחרים יכולים להיות גורמים פסיכולוגיים, תעסוקתיים, משברים בתפקוד או שילוב של גורמים שונים.

4. בדיקת יכולת מימוש התנאים הגורמים למצבים המסוכנים – לאחר שמעריך המסוכנות מאבחן את הגורמים ליצירת מצבי סיכון ואת מאפייני מצבי הסיכון הוא נדרש להעריך באיזו מידה הגורמים האלו משפיעים על הנבדק בטווח הקצר או עשויים להשפיע עליו בטווח הארוך ומה ההסתברות שגורמים למצבי סיכון יתרחשו בעתיד ביחד או לחוד. כך, לדוגמא ניתן לבדוק את הסבירות שאדם יהיה לבד עם בנותיו בשעות הלילה כאשר הוא תחת השפעת סמים.

5. ניהול המסוכנות- החלק האחרון של הערכת המסוכנות הוא בדיקת אמצעים לניהול המסוכנות באמצעות התערבות חברתית תוך אפיון אופי ההתערבויות הנדרשות, משכה, ומידת האינטנסיביות שלה. ההתערבויות יכולות להיות במישורים שונים של החיים, בהתאם לערכת גורמי הסיכון, הכוון תעסוקתי, יעוץ, הדרכה למילוי צרכים חברתיים ובדיקת אפשרות לספק צרכים מיניים באמצעים חוקיים.

שני המרכיבים האחרונים מלמדים על תפיסה לפיה בדרך כלל מסוכנות, והערכות מסוכנות, אינם נתונים קבועים אלא תוצרים של מצב דינאמי, המגיב ומשתנה בהתאם לתנאים הסביבתיים המשפיעים במידה רבה על הנבדק. מתפיסה זו עולה גישה לפיה אין לחשוב על הערכת המסוכנות כמדד ל"ציון מסוכנות" קבוע, אלא כאמצעי אבחוני אשר נועד לקבוע את התנאים להפחתת מידת המסוכנות העתידית הנשקפת מאדם.

ד. גורמי סיכון בעבירות מין

הערכות מסוכנות מבוססות על שני סוגים של גורמים: גורמים קבועים (סטאטיים) וגורמים משתנים (דינאמיים). הגורמים הקבועים קשורים ברובם להיסטוריה של הנבדק ואילו הגורמים הדינאמיים קשורים לנסיבות החיים העכשוויות של הנבדק, נסיבות חיים אשר יכולות להשתנות כתוצאה משינויים באורח החיים של הנבדק וכתוצאה מהתערבות טיפולית.[9]

הגורמים הסטאטיים משפיעים בעיקר על הערכת מסוכנות למועדות לביצוע עבירות (רצידיביזם) בטווח הארוך. הערכות מסוכנות לטווח הארוך נותנות משקל רב למשתנים הבאים:

- גיל, מין ומצב משפחתי – באופן כללי ניתן לשער כי ככל שאדם קרוב יותר לגיל 20 והיותו חסר מערכת יחסים אינטימית קבועה גדלה המסוכנות ממנו.
- ריבוי עבירות מין קודמות וסוג עבירות המין אשר הנבדק ביצע בעבר – ככלל, ככל שגיל תחילת ביצוע העבירות הוא נמוך יותר, ככל שהאדם מבצע מגוון גדול יותר של עבירות מין וככל שמדובר בעבירות מין חמורות יותר (ובעיקר עם נטייה לנקוט באלימות אגב ביצוע העבירות), כך עולה רמת המסוכנות.
- זהות קורבן העבירה יכולה גם היא ללמד על מועדות, כך ביחס לעבירות מין המופנות אל זרים או עבירות מין כלפי קטינים בנים.

מנגד, השתתפות יעילה בהליך טיפולי יכולה להביא להקטנה ברמת המסוכנות.

הערכת מסוכנות לטווח קצר ולצרכי טיפול נותנת משקל רב יותר לגורמים דינאמיים משתנים. הגורמים הדינאמיים מתחלקים לשני סוגים:[10]

---

[9] .Boar, Hart, Kropp & Webster, *Manual for the SVR-20*, 1997.

[10] .Craig, Browne ,Stringer & Beech, Sexual recidivism: A review of static, Dynamic and actuarial predictors Journal of Sexual aggression, 2005.

א. גורמים דינמיים יציבים לטווח של שבועות וחודשים כגון: התמכרויות לסמים ולאלכוהול; הפרעות אישיות, בעיקר הפרעות אנטי-סוציאליות; העדפות מיניות סוטות כגון פדופיליה והשפעה שלילית של הסביבה החברתית. Hanson מצא כי גורמים דינמיים הקשורים לאישיות יכולים להשתפר משמעותית בעקבות טיפול.[11]

ב. גורמים דינמיים אקוטיים כגון שינויים במצב התעסוקה או פיטורים; שינויים במערכות יחסים אינטימיות (נישואים או גירושים) וריבוי מערכות יחסים אשר עלול להגדיל את מידת המסוכנות.

מעניין לציין כי בחלק מהמחקרים נמצא כי הגורמים לרצידיביזם שנמצאו אצל עבריינים מין אינם שונים מגורמים לרצידיביזם שנמצאו אצל עבריינים אחרים השוהים בבתי הכלא.[12] מחקר אחר מצא כי סטייה מינית ותאבון מיני הם הגורמים הספציפיים המרכזיים לרצידיביזם לעבריינות מין.[13]

ה. שיטות להערכת מסוכנות

במחצית השנייה של המאה העשרים היו נהוגות שתי גישות מרכזיות להערכת מסוכנות: הגישה הקלינית והגישה האקטוארית.
הגישה הקלינית היא הגישה אשר רווחה בעולם עד אמצע שנות התשעים ואשר נפוצה בארץ עד היום. גישה זו מתמקדת בפרט הנבדק וכוללת ראיון קליני עם הנבדק ואיסוף מידע (אנמנזה) ממסמכים כתובים בתיק הרפואי והמשפטי של הנבדק ומגורמי הכלא.
יתרונות הגישה הקלינית הם בכך שהיא מאפשרת גמישות רבה מבחינת המקום והזמן בו ניתן לערוך את הראיון הקליני והיא נעשית על ידי אנשי מקצוע (פסיכולוגים, פסיכיאטרים, קרימינולוגים קליניים או עובדים סוציאליים) המיומנים במפגשים קליניים ללא שתידרש הכשרה מיוחדת.
הביקורת על שיטה זו מדברת על כך שמדובר בשיטה אשר אמינותה אינה מבוססת במחקרים וחסרים לה יסודות תיאורטיים להצדיקה.[14]

במהלך השנים ככל שנעשו מחקרים שביקשו לאמוד את מידת התקפות והמהימנות של השיטה גברה הביקורת כלפי גישה זו. מחקרים הראו כי הערכת המסוכנות המבוססת על ראיון קליני תלויה באופן כמעט בלעדי בידע ובניסיון של מעריך המסוכנות, וכי השיטה נתונה להטיות רבות של מעריך המסוכנות עצמו, כך שמעריכי מסוכנות שונים יגיעו לתוצאות שונות לגבי המסוכנות של אותו הנבדק, בהתאם לניסיון המקצועי שלהם, לאופי שלהם ולסוג האינטראקציה שנוצרה בינם לבין הנבדק. מחקרים הראו כי בשיטה זו איכות ההערכות אינה גבוהה.[15] במאמר שכתב Monahan על בסיס חמישה מחקרים שונים הוא הגיע למסקנה ביחס לאנשים הנמצאים באשפוז פסיכיאטרי "פסיכיאטרים ופסיכולוגים מדייקים בלא יותר מאשר באחד מכל שלושה ניבויים של התנהגות אלימה".[16]

הגישה האקטוארית מתמקדת בחקר של קבוצות גדולות של עבריינים ועבריינים מין תוך ניסיון ללמוד על הגורמים המעלים את ההסתברות לביצוע עבירות בעתיד. השיטה מבוססת הערכה על מודלים מדעיים

---

11 .Hanson & Bussiere, Predictors of Sexual offender Recidivism: A Meta-Analysis, Department of the Solicitor General of Canada, Ottawa, 1996.

12 . Broadhurst & Maller, The Recidivism of Sex Offenders in Western Ostralian Prison Population, *British Journal of Criminology* 32, 1992

13 . Craig, Browne & Stringer, *Jur of Trauma, Violence & Abuse*, Jan. 2003

14 . Grubin,D, Inferring Predictors of Risk: Sex Offenders, *international review of psychiatry* 9, 1997

15 . Boar, Hart, Kropp & Webster, *Manual for the SVR-20*, 1997

16 . Monahan, J. *Predicting Violent Behavior: An assessment of clinical Techniques*. Sage, Beverly Hills, 1981

המעריכים סבירות להיווצרות אירוע ע"פ גורמים אשר נמצאו בקורלציה גבוהה עם מועדות. קיימים כיום כלים שונים המבוססים על מודלים מדעיים לבדיקת אלימות כללית, אלימות מינית, אלימות במשפחה ועוד. כך לדוגמא אחד הכלים להערכת מועדות בקרב עבריינים מין בוגרים, אשר מואשמים או הורשעו בביצוע עבירות מין, אשר נמצא בשימוש במב"ן הוא כלי בשם STATIC-99.[17] הכלי מבוסס על עשר שאלות אשר כל אחת מהן בודקת גורם סיכון סטאטי אחד, אשר מחקרים שונים מלמדים על היותו גורם המעלה את ההסתברות לביצוע עבירות בעתיד. כך, בין גורמי הסיכון יש את גילו של הנבדק (האם הוא מעל גיל 25); התנסות במערכת יחסים אינטימית קרובה אשר נמשכה מעל לשנתיים; האם קורבן העבירה היה זכר, עבר פלילי בעבירות שאינן עבירות מין ועוד. לגבי כל שאלה שבה הנבדק משתייך לקבוצת סיכון הוא מקבל ניקוד אשר סיכומו מצביע בסופו של דבר על רמת המסוכנות.

יתרונות השיטה הם בכך שהתקפות שלה היא יחסית גבוהה [18] שהיא משתמשת בידע מחקרי וידע קליני שנאספו במחקרים רבים אשר בוצעו על מגוון גדול של נבדקים. בנוסף כלי הערכה בהם משתמשת הגישה הם מובנים ומאפשרים איסוף החומר בקלות. כמו כן, הערכה בעזרת כלי הערכה מאפשר רמה גבוהה של חזרתיות על הבדיקה (מצב בו בודקים שונים יגיעו לתוצאות דומות).
חסרונות השיטה הן בכך שקשה מאוד לבנות כלי הערכה אמינים וקשה אף יותר לתקף אותם לאוכלוסיות שונות . חסרון נוסף הוא בכך שהערכת מסוכנות המבוססת כל כולה על הערכות סטטיסטיות מתעלמת מגורמים נוספים היכולים להיות משמעותיים מאד לנבדק הספציפי [19].

נוכח הביקורת על שתי הגישות המסורתיות התפתחה בשנים האחרונות גישה שלישית אשר מכירה במגבלות של שתי הגישות הקודמות ומבקשת לאמץ את היתרונות של כל אחת מהן. גישה זו מכונה הגישה הקלינית המובנית, והיא מבססת את הערכת מסוכנות על ראיון והערכה קלינית אשר נתמכת בשימוש בכלי הערכה מובנים וספציפיים ככל האפשר (RISK, International Association of Mental health Services).
גישה זו מדגישה את הצורך בתכנון ובדיקה של תרחישים עתידיים אשר יקטינו את המסוכנות העתידית.
באופן מעשי מציע Hart[20] :

- הגדרת מערך בקרה על אספקטים שונים בחייו של הנבדק בקהילה.
- חתירה למערך חיים נורמטיבי של הנבדק בקהילתו.
- מניעה או הקטנה של מצבי סיכון אותם ניתן לצפות מראש.

לדוגמא ניתן לראות כי המסוכנות הנובעת מעבריין מין אשר פגע בילדים בלילה תרד אם הוא ישן בהוסטל תחת פיקוח אנשי צוות והקשר שלו עם ילדיו יהיה תחת בקרה.

אחד המערכים המתקדמים בעולם לפי גישה זו נבנה בסקוטלנד והוא מציב את הסטנדרט המוביל המקובל בעולם. לפי הסטנדרט בסקוטלנד צריכה הערכת מסוכנות לכלול:[21]

- בדיקה והערכה של מסמכים רשמיים ואחרים הקשורים לנבדק ולעבירות אותן ביצע.
- כלי מובנה אחד לפחות להערכת מסוכנות.
- ראיון קליני (לפחות אחד) עם הנבדק .

---

[17]. Harris, Phenix, Hanson & Thornton, *Static-99 coding rules Revised*, 2003
[18]. Hanson & Bussiere, *Predictors of Sexual offender Recidivism: A Meta-Analysis*, Department of the Solicitor General of Canada, Ottawa, 1996; Hood, Shute, Feilzer & Wilcox, Sex Offenders Emerging from Long-Term Imprisonment: A Study of their Long-Term Reconviction Rates and of Parole Board Members' Judgment of their Risk, *British Journal of Criminology* 43, 2002.
[19] .Craig at el, 2005; Hart, 2006
20 Stephen D. Hart, Ph.D. Simon Fraser U. Canada. Lectures in Israel 2006.

[21] . Standards and Guidelines for Risk Assessment, RMA, 2006, http://www.rmascotland.gov.uk/whoweare.aspx

מקבוצת סקירה משפטית

- התייעצות רב מקצועית (אינטר-דיסציפלינרית).

הסטנדרט המקצועי המתפתח כיום הוא לכתוב הערכות מסוכנות המבוססות על שיטה זו. הערכת מסוכנות כזו צריכה לכלול תאור מדויק של מקורות המידע עליהם הסתמך מעריך המסוכנות, ואשר צריכים להיות רבים ככל האפשר, הגדרה של גורמי הסיכון ותיאור הגורמים מפחיתי הסיכון. הערכות המסוכנות נכתבות במבנה קבוע ותוך נסיון לבצע את ההערכה ע"י מספר מעריכים או בהתייעצות בצוות -דבר המגדיל את תקפות ההערכה.[22]

יתרונות השיטה הקלינית המובנית הן שימוש במידע רחב ומגוון; התייחסות והתבססות הן על מידע קליני והן על כלי הערכה אקטואריים. אשר על כן השיטה מאפשרת שקיפות וביקורת על הערכה שנעשתה על ידי מעריך מסוכנות ומבטיחה אפשרות לחזרתיות וקבלת ממצאים דומים על ידי מעריכי מסוכנות שונים.
חסרונות השיטה הן בכך שהיא מחייבת את מעריך המסוכנות לאסוף מידע רב אשר לא תמיד נגיש ולכן דורשת זמן ומשאבים רבים. כמו כן, כמו שאר השיטות, חשוב לציין כי לא נערכו בארץ מחקרי תיקוף אשר יבדקו את השיטה ואת הסטנדרטים של הכלים בארץ.
גישה אחרונה זו היא המובילה כיום בעולם והולכת ומתקבלת כגישה מרכזית גם בארץ.

ה. מעריכי מסוכנות

הערכת מסוכנות היא מהמשימות הקשות ביותר הנדרשות מאנשי המקצוע והאחריות בביצוע משימה זו כבדה במיוחד. קושי גדול עלול להיווצר במתן הערכות מסוכנות על ידי איש מקצוע המטפל בנבדק, בגלל חשש מההעברה הנגדית הקיימת בטיפול. לכן, משתדלים ארגונים רבים לשמור על הפרדה בין אנשי מקצוע המטפלים בעבריינים המין לבין מעריכי המסוכנות. מעריכי מסוכנות מגיעים ברוב המקרים מעולם הפסיכיאטריה, פסיכולוגיה, קרימינולוגיה ועבודה סוציאלית. בשלב זה, מעטים הם אלה בארץ אשר עברו הכשרה מסודרת בתחום הערכת המסוכנות או התמחו בתחום זה.

מעריכי מסוכנות העובדים במסגרות ציבוריות נתקלים בשאלה קשה של נאמנות מקצועית. חובת הנאמנות לחברה ו/או למערכת בה הם עובדים (כגון שב"ס או המשטרה) אל מול חובת הנאמנות לנבדק. מעריכי מסוכנות עצמאים נתקלים בבעיה אתית אחרת לגבי ביצוע הערכת מסוכנות לפי הזמנה ובתשלום מצד שהוא בעל עניין. קיימת סכנה כי מעריכי מסוכנות אלה יטו הערכה לצד הגורם המשלם להם. פתרון אפשרי לקשיים הללו טמון במספר גורמים:
א. עצמאות מקצועית של מעריכי מסוכנות והכרה בעובדה כי הם מפעילים ידע וכלים מקצועיים אשר תוצאותיהם אינן ידועות מראש.
ב. שימוש בגישה הקלינית המובנית להערכת מסוכנות תוך איסוף מידע רב ממקורות רבים וניתוחו בצורה ברורה.
ג. שקיפות הקיימת לגבי מרכיבי הערכות המסוכנות.

ו. דיון

על אף הפיתוח הרב שנעשה בתחום של הערכות מסוכנות בשנים האחרונות קיים קושי בסיסי העולה מכך שמסוכנות היא מונח עממי, אשר חסרה לו הגדרה ברורה, והוא אינו שייך באופן ברור לאחת מהדיסציפלינות הטיפוליות: פסיכיאטריה, פסיכולוגיה, קרימינולוגיה או עבודה סוציאלית. ככל שקשה להגדיר ולאפיין את המשמעות המקצועית של המושג 'מסוכנות' קשה שבעתיים לבנות ולפתח כלים שיוכלו לבחון את מידת

[22] *Weiscopf consulting company 2000*.

סקירה מקצועית

המסוכנות העתידית של אדם. ואכן, המחקר מראה כי יכולת החיזוי שלנו לגבי התנהגות עתידית של אדם היא עדיין בינונית במקרה הטוב.[23]

גישות מודרניות אינן רואות במסוכנות תכונה פנימית של האדם בלבד אלא רואות במסוכנות את המצב הכולל בו נמצא האדם בזמן מסוים. הגישה הקלינית המובנית, המקובלת היום בין הקלינאים והחוקרים, מדגישה לכן התייחסות למצבים העתידיים העלולים להגדיל את המסוכנות הנובעת מהנבדק או להקטינה. גישה זו נשענת על ניתוח של תרחישים שונים ובניית מערך אשר ימנע תרחישים המגדילים את המסוכנות.

יש לזכור כי בעצם הטלת הגבלות ופיקוח על אדם יש פגיעה בזכויות הפרט שלו וממילא נוצר קונפליקט בין זכויות אלה לזכות הציבור והקרבנות העתידיים (האפשריים) לביטחון אישי. הניסיון הקליני בעולם (Hart 2006) וכן נסיוננו בארץ מלמד כי ניתוח המצב האישי, המשפחתי והכלכלי של כל נבדק, מביא למציאת מגוון אפשרויות שיקום מותאמים לנבדק. בכלל זה יש לבדוק התאמה של: מגורים מוגנים והוסטלים מסוגים שונים; טיפול תרופתי ושיחתי ממגוון סוגים; אפשרויות שונות למעקב ופיקוח; אפשרויות למסגרת תעסוקתית רגילה או מוגנת; וטיפול בהתמכרויות.

אפשרויות אלה מסייעות למעריך המסוכנות למצוא את התרחישים הספציפיים בהם צפויה המסוכנות להיות נמוכה עבור כל נבדק. משימה זו דורשת מידה רבה של מקצועיות,יצירתיות ויכולת תיאום בין גורמים חברתיים רבים. עם השלמתה, נוצרות, אפשרויות חדשות המהוות סיכוי לחיים טובים יותר לפרט שפגע ומצב בו החברה יכולה לחוש ביטחון יחסי. יש להתייחס להרגשת הביטחון בפרספקטיבה רחבה של זמן כי במערכת הענישה אין כמעט מצב בו עבריין אינו משתחרר לקהילה בסופו של דבר. לעתים שחרור מדורג, מתוכנן ומפוקח נותן יותר בטחון מאשר הרחקה ואחריה שחרור לקהילה ללא פיקוח.

Cohen,D. Notes on the Clinical Assessment of Dangerousness in Offender Populations, First published in Psychiatry On-Line 1997

Craig, Browne,Stringer,Beech, Sexual recidivism: A review of static, Dynamic and actuarial predictors Journal of Sexual aggression 2005.

Stephen D. Hart, Ph.D. Simon Fraser U. Canada. Lectures in Israel 2006.
Weiscopf consulting company, Forensic Mental health Risk Assessment Primer, Presented to the NY state conference of Mental Hygiene Directors (2000)

Harris, phenix, Hanson & Thornton, Static 99 coding rules revised 2003.
Epperson, Kaul, Goldman, Huot, Hesselton & Alexander, Minnesota Sex Offender Screening tool Revised, (MnSOST-R) 2005.
Boer, Hart, Kropp & Webster, Manual for the Sexual Violence Risk – 20, 1997.
Craig, Kevin, Stringer & Beech, Sexual recidivism: A review of static, dynamic and actuarial predictors, Journal of sexual aggression, Jan 2005.

[23]. Craig, Browne, Stringer, Beech Sexual recidivism: A review of static, Dynamic and actuarial predictors *Journal of Sexual Aggression*, 2005

סקירה משפטית

Standards and guidelines for risk assessment, RMA, 2006
http://www.rmascotland.gov.uk/whoweare.aspx

Hanson & Bussiere, Predictors of Sexual offender Recidivism: A Meta-Analysis, Department of the Solicitor General of Canada, Ottawa, 1996.

Hanson, Steffy & Gauthier. Long term recidivism of child molesters, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1993.

Hood, Shute, Feilzer & Wilcox, Sex offenders emerging from long-term imprisonment: a study of their long-term reconviction rates and of parole board members' judgements of their risk, British Journal of Criminology 43, 2002.

Monahan, J. Predicting Violent Behavior: An assessment of clinical Techniques. Sage, Beverly Hills, 1981.

אסף קרון, כלים להערכת מסוכנות להתנהגות אלימה כלפי האחר והתנהגות אובדנית, סקירת ספרות, ג'וינט ישראל, ינואר 2007.

פרופ. פטר סילפנד, הרצאות אוניברסיטת בר-אילן, 2007.

סקירה משפטית